

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת כי תבא תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתע"ה

דרשת פרקי אבות

לאותו מעשה, דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים, אלא למה עשו, לומר לך [גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים], שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד, ואם חטאו צבור אומרים להו לכו אצל צבור. וצריכא, דאי אשמועינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה, אבל צבור דמפרסם חטאיהו [ואיכא חילול] אימא לא [ליתקבלו]. ואי אשמועינן צבור משום דנפיש רחמייהו, אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא, צריכא. והיינו דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב (שמואל ב כג-א) נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על, נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה ע"כ. והיינו שדוד המלך נעשה הסמל והדוגמא לבני אדם שמועיל תשובה גם ליחיד. ולכן לטובתו של דוד, נפרע ה' ממנו בגלוי, ונתגלה החטא לכל הדורות, וכמו כן נתגלה אחר כך שמחל לו ה' על אותו עון, ובזה יזכה דוד את הרבים עד עולם להורות להם דרכי תשובה, שאם חטא יחיד, אומרים לו כלך אצל יחיד.

י"ש להוסיף, כי חטאו של דוד לפי ראות עיני בני אדם היה חטא עצום, מלך חסיד שכמותו יכשל בחטא כזה, והיה מקום לומר כי אדם בינוני שחוטא ועושה תשובה מועלת לו התשובה, אבל חסיד כזה המכיר את בוראו, ועיני כל ישראל תלויות אחריו, לא יועיל לו התשובה. על כן הראה ה' שגם לחטאו של דוד נתרצה, והקים עולה של תשובה. והנה לשון המשנה (תענית י.) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים מתענין שלש תעניות. ואמרו מאן יחידים, אמר רב הונא רבנן. וכתב הרא"ש (נדרים סג.) שתלמידי חכמים נקראים יחידים על שם שמייוחדים במעשיהם ע"ש. וגם יש לומר עבור שהם דבוקים תמיד ביחידו של עולם. והו שאמרו שאם חטא יחיד, אפילו מי שהוא גדול ויחיד בדורו, לא יתייאש מתשובה, אומרים לו כלך אצל יחיד, זה דוד המלך שהיה יחיד בכמה דורות במעלותיו, שעשה תשובה, אף אתה עשה תשובה.

במשנה (אבות ד-ד) רבי יוחנן בן ברוקא אומר, כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם ע"כ. ופירש רש"י כל המחלל שם שמים בסתר, שעובר עבירה בסתר, נפרעין ממנו בגלוי, הקב"ה מגלה לכל חרפתו שנאמר (משלי כו-כו) מכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל. וכל כך למה, שלא יתחלל שם שמים על ידו, שלא יאמרו ראיתם פלוני שהוא חכם ועשה מעשים טובים. ופגעו בו צרות כך וכך, לפיכך אחד עושה בשוגג ואחד עושה במזיד בחלול השם, הקב"ה מגלה הכל וכו'. שעושה לו דבר שמודיע לכל שהוא עבר עליה, ומגלה חרפתו ברבים, כדכתיב בדוד, כי הנני מקים עליך רעה, כי אתה עשית בסתר ואני אעשה הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש (שמואל ב יא-יב) ע"כ. ולא רק שפירסם ה' את חטאו נגד כל ישראל של בני דורו, אלא נכתב לדורות בספרי קודש, ונתפרסם החטא לדורות עולם לכל תינוק יודע ספר.

י"ש להבין למה עשה ה' ככה לבזות את דוד כל כך, לפרוע ממנו בגלוי לכל יושבי תבל עד עולם. אך הענין הוא דאיתא בגמרא (עבודה זרה ד:) לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה [כלומר גבורים ושליטים ביצרים היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרים עליהן], אלא גזירת מלך היתה לשלוט בם, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני, אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה [שנאמר (דברים ה-כו) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו'] [בסיני נאמר, אלמא גבורים ואמיצי לבב ביראתם היו]. והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה [דבת שבע], ולא ישראל ראוי לאותו מעשה. לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב (תהלים קט-כב) ולבי חלל בקרבי ניצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי, ולא ישראל ראוי

אשר סביביו נשערה מאד (תהלים נג), והקב"ה מדקדק עמהם כחוט שערה (בבא קמא נ). וגם בחטא הפעוט הזה היתה כוונתו לשם שמים יותר מהשגתינו, וכמו שיתבאר.

אמרו חז"ל (סנהדרין קז), דרש רבא מאי דכתיב (שם נא-ו) לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך וגו', אמר דוד לפני הקב"ה גליא וידיעא קמך, דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא, אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכייה למריה [העבד נצחו לאדונו בתוכחתו] ע"כ. ובעיון יעקב שם העיר, מהא דמצינו (בבא מציעא נט): במחלוקת של רבי אליעזר ורבי יהושע, שאמר רבי אליעזר אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו, יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר (דברים ל"ב) לא בשמים היא, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בתורה בהר סיני (שמות כג) אחרי רבים להטות. אשכחיה רבי נתן לאליהו, אמר ליה מאי עביד קוב"ה בההוא שעתא, אמר לו קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני ע"כ. וכבר ביארנו במקום אחר, דעל זה אומרים (בתפלה) הנוי והנצח לחי העולמים, כי בדרך כלל מי שנעשה מנוצח מאחרים הרי זה לו לבזיון, ומכל שכן כאשר מנוצח ממי שהוא פחות ממעלתו, אבל קודשא בריך הוא שחותמו אמת, אין זה אצלו לגנאי ופחיתות, אלא שמח וחייך נצחוני בני. וכמאמרם (פסחים ק"ט). זמרו למי שמנצחין אותו ושמח ע"ש. וזהו הנוי והנצח, שיהא מנוצח ותהא לו זאת עוד לנוי, דבר זה הוא רק אצל חי העולמים. [שוב הראוני שכן כתוב בנועם אלימלך ריש פרשת דברים]. - על כל פנים למה חשש דוד לנצח את הקב"ה. וכתב כי דוד המלך מגודל ענותנותו שקרא עצמו ואנכי תולעת ולא איש, לא החשיב עצמו לבן מלך אלא לעבד נגד רבו, ורק לאנשים גדולים שהם בבחינת בן, שמח הקב"ה ואמר נצחוני בני, אבל הוא רק בחינת עבד, ואמינא דלא לימרו 'עבדא' זכי למריה ע"ש.

והוא דבר המבהיל על הרעיון, שכאשר בא חטא זה לידו של דוד, לא אבד את עצמו ולא נתגבר עליו יצרו עד שלא יוכל לשלוט עליו, אלא עשה לעצמו חשבון, ואמר מכיר אני שזהו הנסיון שאמר לי ה' שיבחון אותי, אנכי יכול לכוף את יצרי ולא להכשל, אבל מה יאמרו עבדא זכי למריה, אני לא אפגע בכבוד יוצרי, אני מוותר על כל מדרגותי עד עתה שזכיתי שלא נכשלתי עדיין אף בחטא אחד, אני מוותר שלא להקרא עלי אלקי דוד, ואני מוכן לעבור על דבר אשר בעצם איננו חטא, ובלבד שאחוס על כבוד ה', למען תצדק בדברך.

ועם כל זה הרגיש דוד בעומק הפגם של חטא קטן ופעוט נגד יוצר כל. ואמרו חז"ל (שם) שאמר דוד לפני ה', רבונו של עולם מחול לי על אותו עון כולו [נהגם שאמר לו נתן הנביא (שמואל ב יב-ג) גם ה' העביר חטאתך לא תמות, היינו רק שהעבירו מנגד עיניו שלא יפגע בו הדין, אבל עדיין מונח החטא מן הצד, וביקש מחול לי על אותו עון כולו, אמר לו ה' כבר עתיד בך שלמה לומר בחכמתו (משלי ו-כ) היחיתה איש אש בחיקו

ונראה דמה שאמרו על עון דוד שהיה גזירת המלך עליו לחטוא, אין הכוונה כפשוטו שהכריחו אותו מן השמים לחטוא, כי הבחירה ביד האדם, ומאתו לא תצא הרעות. אך הענין הוא דאיתא בגמרא (סנהדרין קז) אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון, ונכשל. אמר לפניו, רבונו של עולם מפני מה אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ואין אומרים אלקי דוד. אמר אינהו מינסו לי, ואת לא מינסית לי. אמר לפניו רבונו של עולם בחנני ונסני, שנאמר (תהלים כו-ב) בחנני ה' ונסני וגו'. אמר מינסנא לך, ועבידנא מילתא בהדך, דלדידהו לא הודעתיהו, ואילו אנא קא מודענא לך דמנסנא לך בדבר ערוה וכו'. והיינו דכתיב (שם יז-ג) בחנת לבי פקדת לילה [על מעשה לילה פקדתני, אם אוכל לעמוד בנסיון של דבר עבירה], צרפתי בל תמצא [חשבת לצרפני ולא מצאתני נקי], זמותי בל יעבר פי, אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסני לי, ולא אמר כי הא מילתא [מי יתן והיה בפי רסן, ואפשר לעכב את דברי שלא אומר דבר זה של בחנני] ע"כ.

ופירש בתורת חיים שבקשת דוד היה, כי אנו אומרים אלקי אברהם וכו', לפי שהאבות הן הן המרכבה, והן שלשה רגלי הכסא. וכך דוד הוא נעשה רגל רביעי לכסא [כמו שכתוב בשערי אורה], וזהו מה שאומרים (בברכת הפטורה) ברוך אתה ה' 'מגן' דוד. וכיון דהאבות לפי שהן רגלי הכסא לכך אומרים אלקי אברהם וכו', כביכול כאילו הכסא מתקיים על ידיהם, הרי דוד נמי כיון שנעשה גם הוא רגל רביעי בכסא, מפני מה אין אומרים אלקי דוד דומיא דאבות אלא 'מגן' דוד. והשיב לו ה' את לא מינסית לי ע"ש. - ואם כן נסיון זה הביא דוד עליו מעצמו, כי לא עלה על דעת ה' ולא רצה ה' לנסותו בזה עד שביקש עליו. אך כיון שה' יודע תעלומות שמנסיון זה לא ינקה, למה קיבל ה' תפלתו מה שביקש בחנני ה' ונסני, על זה אמר, כי להורות תשובה לרבים, נתן לו ה' מה שבחר בעצמו ולא מנעו מזה.

והנה מצינו בדוד המלך, שבספר שמואל ובספר תהלים נזכר שמו תמיד 'דוד' חסר בלי אות יו"ד, ובספר מלכים ובדברי הימים נזכר שמו הרבה פעמים מלא בשם 'דוד', וטעמא בעי. ונראה כי הנה גודל קדושתו של דוד אין לנו שום השגה בו, עד שמימות האבות הק' לא ניתוסף רגל בהמרכבה אלא דוד, רגל רביעי שבמרכבה. ונכשל רק בחטא אחד במשך כל ימי חייו, וכמו שאמר עליו הכתוב (מלכים א טו-ה) אשר עשה דוד את הישר בעיני ה', ולא סר מכל אשר צוהו כל ימי חייו, רק בדבר אוריה החתי. וגם על חטא יחידי זו אמרו חז"ל (שבת נז). כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שבעצם גם מעשה דבת שבע לא היתה חטא בעצם, רק לפי גודל ערכו של דוד

שנתקבל תשובתו, ואם כן למה בחיך איני מודיע אלא בחיי שלמה בנך אני מודיע.

וּנְרָאָה דאיתא בגמרא (יומא פו.) דרבי ישמעאל היה דורש ארבע חלוקי כפרה, ומי שיש חילול השם בידו, אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכיפורים לכפר, לא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיה כב-יד) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון ע"כ. ובתוספתא (שם) איתא, תשובה ויום הכיפורים מכפרין שלישי, ויסורין מכפרין שלישי, ומיתה ממרקת עם היסורין ע"כ. ואם כן חטא דוד המלך שהיה בזה גם חילול השם, שהרי כל שחבריו מתביישין מחמת שמועתו היינו חילול השם (שם), אם כן גם אחר התשובה והיסורין אין החטא מתמרקת. ויש לומר דעל זה רימו באומר, האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי (תהלים פ-ה), היינו הדמעות על אותו שלישי של החטא שאינה מתמרקת בחיים גם אחר תשובה ויום הכיפורים ויסורין. על כן אמר לו ה' בחיך איני מודיע, כי חטא חילול השם לא מתמרקת בחיים, ואם יתן לו אות, הרי יאמרו שגם עון חילול השם מתכפרת בחיים, ורק אחר מיתתך בחיי בנך שלמה אני מודיע.

וְאִם כי הקב"ה אמר לו גם בחייו 'מחול לך', יש לומר על פי מה שכתבו המפרשים דבתשובה מאהבה יכולין לתקן הכל בחיים, כי העבירה מתהפכת לזכות (יומא פו.), ומתבטל החטא מעיקרו (עיין בני יששכר (תשרי ד-לט) בשם החיד"א, ובמנחת חינוך מצוה שס"ד בסופו). וגם על ידי מסירת נפש בלב בשעת אמירת קריאת שמע, אתחשיב ליה כמאן דאתפטר מן עלמא ומתכפר לו הכל (זוה"ק ח"ג קכא. והובא בבני יששכר שם ד-יג). ובודאי שדוד המלך הגיע לידי מדה זו, ואמר לו ה' מחול לך. אבל זה נגלה רק להקב"ה בעצמו, אבל נגד בני אדם לא יכופר עון הזה עד תמותון. ואם יראה ה' אות לדוד, יאמרו שעל חילול השם יש גם כן כפרה בחיים, על כן בחיך איני מודיע.

*

וּבְזָה נבוא אל המכוון להבין מה שנזכר שם דוד חסר במשך ימי חייו, ורק בשאר ספרי קודש אחר מיתתו נאמר כמה פעמים דויד מלא, כי אמרו חז"ל (הובא בראשית חכמה שער היראה פרק יב) בעניני חיבוט הקבר, כי בא הממונה ושואלו מה שמו, ואם רשע הוא אינו זוכר שמו, והוא מכהו וחובטו ע"כ. ואיתא בספד"ק קיצור של"ה (בענין תיקון חיבוט הקבר) סגולה שלא ישכח שמו לומר בגמר התפלה פסוק המתחיל ומסיים באותיות של התחלת וסיום שמו ע"ש. ואיתא בספר שער ההכנה לבעל סמיכת חכמים (בצוואות אות ט) שצוה, אחר פטירתו יסובבו את גופי עשרה אנשים, וילמדו משניות הפרקים המתחילין באותיות שמי נפתלי הכהן, וכמו כן יגידו מזמורי תהלים המתחילין באותיות שמי וכו', לבקש רחמים שלא אשכח שמי כשישאלו אותי בעלמא דקשוט, ויהיה שמי רגיל על לשוני, שלא אבוש ולא אכלם ולאמרו תיכף וכו' ע"ש.

ובגדיו לא תשרפנה, אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונה, כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. אמר ליה כל הכי נטרד ההוא גברא, אמר ליה קבל עליך יסורין, קבל עליו. אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה הימנו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין. נצטרע דכתיב (תהלים נא-ט) תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין [מכלל שהיה צריך טהרת אזוב כמצורע], נסתלקה הימנו שכינה דכתיב השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני, ופרשו ממנו סנהדרין דכתיב ישובו לי יראיך ויודעי עדותיך וגו' ע"כ.

הָרִי לנו עד כמה קיבל על עצמו למחוק את החטא, מלך ישראל נעשה מצורע, עזב את בית המלכות, בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (חוץ לשלש מחנות), וטמא טמא יקרא (ויקרא יג-מו), ובגדיו יהיו פרומים, וראשו יהיה פרוע, ומשמיע שהוא טמא ופירשו ממנו. כמה בזיון וצער יש בזה למלך, אשר כל תינוק בבית מלכותו מדבר מזה. ומלך שנצטרע יורד מגדולתו ודינו כהדיוט לכמה ענינים, שמלך שחטא כשנצטרע אינו מביא עוד חטאת של נשיא אלא קרבן הדיוט (הוריות י). וחוץ מזה נאבד ממנו שמחת החיים ברוחו, אבד השראת שכינתו עליו, אין לתאר גודל צער חלישות דעתו מה שקיבל על עצמו עבור חטאתו, עד שאמר על עצמו (תהלים ו-י) בדמעתי ערסי אמסה [אלחלח וארטיב כמו מים], עששה מכעס עיני עתקה בכל צוררי [נתיישנה ונודקנה עיני בכהיית אור, בשביל צרות שמצירין לי].

אָחֵר שנתייסר בכל זה, אמרו חז"ל (שם, ובשבת ל) אמר לפניו רבונו של עולם מחול לי על אותו עון, והשיב לו ה' מחול לך. אמר דוד (תהלים פו-יז) עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו כי אתה ה' עזרתני ונחמתני. אמר ליה בחיך איני מודיע, אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך. בשעה שבנה שלמה את בית המקדש, ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה, אמר עשרים וארבעה רננות ולא נענה, אמר (תהלים כד-ו) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי זה מלך הכבוד ה' עזו וגבור ה' גבור מלחמה, ונאמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו', ולא נענה, כיון שאמר ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך (דברי הימים ב ו-מב) מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו העון ע"כ. ובמהרש"א נראה שפירש הכ"ד רננות, שאמר כ"ד מזמורי תהלים הראשונים שבספר תהלים, ומזמור הכ"ד מסיימת בפסוק שאו שערים ראשיכם ע"ש.

*

וְהִנֵּה יש להבין כיון דאחר התשובה אמר לו ה' 'מחול לך', וביקש עליה דוד עשה עמי אות בחיי, ופירשו כי דוד היה רוחו נשברה על החטא, אך ניחם עצמו כי על ידו יוקם עולה של תשובה, וזהו רק אם יעשה ה' אות לכל ישראל

ומעתה יש לומר, כי באמת שמו של דוד הוא מלא ביו"ד, אך בהיותו שחטא, נעשה פגם בחייו בנפש חיה הוא שמו באות יו"ד שבתוכו. ועל זה התחנן יו"ד לילה נגרה ולא תפוג, מאנה הנחם נפשי (תהלים עג), והכוונה יו"ד על האות יו"ד שנחסר בשמי, לילה נגרה ולא תפוג, נגרה ליחה ומרה ממני ולא תפוג נגרתה, ומאנה הנחם נפשי. ואם כי עשה דוד תשובה כראוי, מכל מקום בחיך איני מודיע שנתקבלה תשובתו, על כן נחסר בחייו אות משמו, להורות על פגם החטא. ורק אחר מיתתו, שמיתה ממרקת, אז נתמלא שמו בשלימותה ונקרא דויד מלא יו"ד. והוה שביקש דוד מה' כשאמר לו מחול לך, עשה עמי 'אות' לטובה, שיחזירו לו האות יו"ד שנאבד משמו, ואז יודע לכל כי לא נשאר בו פגם, ויראו שונאי ויבושו. ואמר לו ה' שבקשה זו עשה עמי אות לטובה, שיחזור לו האות יו"ד בשמו, בחיך איני מגלה, אלא בחיי בנך שלמה, אז יחזור לך האות בשמך, ומני אז נקרא בספרי קודש של נ"ך גם בשם דויד מלא.

ונראה דזה נרמו גם בשם דוד עצמו, כי בחייו כל זמן שלא נמחה החטא והיה פגם בשמו, היה נקרא דוד חסר, שזה עולה כמספר יו"ד, להורות כי סיבת החטא היתה רק להורות שידו של הקב"ה פתוחה לקבל שבים, ודוד הוקם עולה של תשובה. וכאשר שלמה התחנן כ"ד רננות עד שבא לפסוקי שאו שערים ראשיכם, וביקש זכרה לחסדי דוד, אז נתגלה שנמחל עונו ובא לשלימותו, ועל כן דויד' מלא עולה מספר כ"ד, שבימי שלמה כשחינך את הבית בכ"ד רננות בא לתיקונו בשלימותו, וידעו כל ישראל שנמחל לו עונו.

וכתוב בערבי נחל (פרשת פנחס דרוש ב) דלכאורה דבר פלא הוא, דאם הוא רשע וראוי לחובטו, למה זה ישאל לשמו, וגם מה זה ועל מה זה לא ידע שמו. וביאר כי כי נפש חיה הוא שמו (בראשית ב-ט), וכשמרשיע גורם לאבד אותיות העצמיים של שמו, וכשגורם על ידי מעשיו לאבד כל אותיות שמו, בעל כרחך הוא מת ונאבד מן העולם, כי נפסקו הצינורות אשר על ידם היה דבוק בשורשו. והוה ענין (משלי יז) ושם רשעים ירקב, ואמרו רז"ל (יומא לח): דלא מסקינן בשמייהו, כי נאבד שמם ואין לו שם כלל, ונשאר מבלי שם ושארית בארץ, ולכן הרשע אינו יודע שמו כי באמת אין לו שם כלל. ולהיות כי ה' חפץ שהרשעים יצדיקו דין בעצמם, לזאת חותם יד כל אדם בו, כדי שידע הרשע בעונשו, ולפי שכל דרך איש ישר בעיניו, ולכן בחיבוט הקבר שהוא קודם בואו אל הבית דין, אם יכוהו כך, יתרעם ויאמר שהוכה בחנם, לכן שואלין לו שמו, וכשאינו יודע מה שמו, מזה הוא מבין ויודע בעצמו שהיה רשע ואבד שמו, ועל ידי זה יקבל הדין בלי ערעור.

וביאר בזה מה שאמר הכתוב, ושם איש ישראל המוכה וגו' זמרי בן סלוא (במדבר כה-יד), ולא נזכר שמו בשעת החטא רק אחר שקינא פנחס קנאת ה', כי בתחלה בעת עשיית המעשה לא הוזכר שמו, כי אבד שמו ולא היה לו שם כלל, רק אחר שסיפר הכתוב איך הרגו פנחס וכו', ועל ידי זה נתקן וחזר למעלתו, אז נאמר ושם איש ישראל המוכה, כי היה לו שם, לסיבת המוכה, שנעשה עונשו שפגע בו קנאי ונעשה כדינו ע"ש.

סעודה שלישית

בטנא וגו', ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם וגו' (כו-ב). ונראה כי מצות הביכורים היא הראשית של מתנות כהונה שהאדם נותן לכהני ה', בעוד שעדיין אינו רואה ברכת ה' בשדהו, ואין לפניו רק תאנה שביכרה, כורך עליה גמי לסימן, ואומר הרי זה ביכורים (ביכורים ג-א). ואחר שאוסף אל הגורן כל תבואות שדהו, אז נותן גם שאר המתנות, תרומה ומעשרות.

והענין בזה הוא, כי הכתוב אומר בפרשתנו (כח-א) ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה, וביאר בפנים יפות, כי מתחלה צריך האדם ברכה בהשדה שתצמח הארץ תבואה רבה, כענין שנאמר ביצחק (בראשית כו-יב) וימצא בארץ ההוא מאה שערים, והוה ברוך אתה בשדה. ושוב כאשר מכניסו לגורן בביתו, שייך בזה עוד ברכה, שיתרבה התבואה יותר, כענין שאמרו (בבא מציעא מב) הבא למדוד הכרי, אומר יהי רצון שתשלח ברכה בכרי, והוה ענין נפלא שיתברך ויתרבה התבואה שיש לו כבר בהגורן, והוא שלא כדרך הטבע. ולכך כתיב ברוך

בגמרא (מגילה לא): רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להם לישראל, שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אבבי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה שנה וקללותיה ע"כ. ובפשוטו הכוונה על דרך שאמרו (מנחות קי) זאת התורה לעולה (ויקרא ז-לו), כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה ע"ש. כמו כן העוסק בפרשה זו של קללות התורה, ומתעורר ממנו, נחשב לו כאלו באו עליו כל זאת, ולא צריך להדברים האלו להיות גם בפועל. ובקריאת הפרשה בסוף השנה, מתקיים תכלה שנה וקללותיה, שנחשב כאלו עבר על האדם הקללות הללו.

אמנם כיון שפרשה זו מכוונת לקרוא אותה קודם ראש השנה, בודאי שגם שאר הדברים שזכרו בפרשה זו יש לה קשר מיוחדת לסוף השנה. והפרשה שלנו מתחלת במצות ביכורים, ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו', ושמת

כפולה מן הא', כ' כפולה מן הי', ואות ר' כפולה מאות ק' ע"כ. וכמו כן בביכורים משרה ברכה בתוך השדה, שיוכפל פירותיו ממה שהיה יכול להיות, ועל כן קורין אותה 'בכורים' ששורשו אותיות 'בכר', להורות על הברכה שישגי מנתינת הביכורים. ולכן בת קול מברכתו, הבאת ביכורים היום 'תשנה' לשנה הבאה (רש"י כו-טז), ויש לומר שזהו לשון כפל (על דרך שנאמר לחם משנה, כסף משנה), שהבת קול מברכתו שיתרבה פירות שדהו, שלשנה הבאה תהא הביכורים כפל ממה שהביא עתה.

וכמו כן היום, שנשתנה פרנסתו של האדם ממה שהיה מלפנים שרובם התפרנסו מעבודת השדה, וכעת עסק האדם והצלחתו הוא במשא ומתן, גם כן צריך האדם לשתי הברכות, ברוך אתה בשדה, שיצליח במסחרו, לעשות או לקנות הסחורה המתאים, ולמצוא הקונים ולמכור בריח וכו'. וכדי שיחול אצלו הברכה יש להפריש הראשית לכהני ה', שעל ידי זה יחול הברכה על מעשי ידיו. ואמרו (כתובות קה). כל המביא דורן לתלמיד חכם כאלו מקריב ביכורים ע"ש. ואמר, ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, וברש"י אין לך אלא כהן שבימיך כמו שהוא ע"ש. והיינו שבכל הדורות יש דור דור ודורשיו, ובמה שמחזיק תלמידי חכמים מנכסיו, יחשב לו כהבאת ביכורים, שיתרבה ויכפל הצלחתו, דוגמת האותיות של בכורים וכנ"ל.

וישוב צריך האדם עוד ברכה, ברוך אתה בעיר, שאחר שכבר אסף את הונו, הרי כמה פעמים משקיע אותם, ונחסר אחר כך הונו למחצה לשליש ולרביעי, ולפעמים מפסיד כולה ויוצא עוד בעל חוב. ורק על ידי שנותן צדקה מהונו זוכה שישררה ה' ברכתו במה שאסף, שיצליח בהשקעותיו ויוכפל ויתרבה הונו, להיות ברכת ה' אתו בכל אשר יפנה, וזהו רק על ידי הצדקה והחסד שעושה בהונו.

*

עוד יש ענין בהבאת ביכורים וקריאת הפרשה, כמו שכתוב ברש"י, ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו, שאינך כפוי טובה ע"כ. והיינו שאינו כופר בטובתו של מקום לומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, אלא מכיר שזה מתנת אלקים אליו, והוא מביא הראשית לאדונו. וכמבואר בחינוך (מצוה תרו) מרשי המצוה, לפי שהאדם מעורר מחשבותיו, ומצייר בלבבו האמת, בכח דברי פיו, על כן, בהיטיב אליו השם ברוך הוא, ובברכו אותו ואת אדמתו לעשות פירות, זוכה להביאם לבית אלקינו, ראוי לו לעורר לבו בדברי פיהו, ולחשב כי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם, ויספר חסדיו יתברך עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל וכו'. ואחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עליו, ומתוך התעוררות נפשו בשבח השם ובטובו זוכה ומתברכת ארצו, ועל כן צונו ברוך הוא על זה, כי חפץ חסד הוא ע"כ.

אתה בעיר בדבר תלוש, וברוך אתה בשדה בשעת גידול התבואה. וכתב דודו מה שנאמר ביעקב, קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלקים וכי יש לי כל (בראשית לג-יא), פירוש אף שלקח ממנו המנחה, לא נחסר מהעדר כלל, כי ברכת ה' היה אתו, ויש לי כל העדר במילואו. וזהו ויקח מן הבא בידו (שם לביד), היינו בשעה שלקח בא בידו תשלום העדר כמקדם. וזהו (תהלים כג-א) ה' רועי לא אחסר. וכן בשבח ארץ ישראל לא תחסר כל בזה (דברים ח-ט), שכל הוצאותיו אינם מחסרים מנכסיו כי הברכה משלמת ע"ש.

והנה לזכות לברכות אלו, הוא במה שנותן משדהו מתנת עניים, וכמו שנאמר (שם טו-י) כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. ואמר הכתוב (מלאכי ג-י) הביאו את כל המעשר וגו', ובחונני נא בזאת וגו', והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ובמה יחול ברכת השדה בעוד שעדיין לא הפריש ממנה תרומות ומעשרות, על כן באה המצוה שכאשר רואה הפרי הראשונה שביכרה יפריש אותה תיכף להכהנים, ובוה ימשיך הברכה על השדה שיתרבו פירותיו בצמיחתו. וזהו שאמר הכתוב 'ולקחת מראשית כל פרי האדמה', והכוונה 'ולקחת מראשית', מראשית הזה שאתה מפריש כעת ביכורים, מזה תקח כל פרי האדמה, שישרה ברכה בהשדה ליקח ממנו כל פרי.

ואמר הכתוב ושמת בטנא. וכתוב בבעל הטורים טנ"א בגימטריא ס', רמז לביכורים אחד מששים (ירושלמי ביכורים ג-א), ולכן נעלם סמ"ך בפרשת ביכורים ע"כ. וזה נרמז בתיבת 'טנא', שחלק א' מתבואתו נותן ביכורים ונשאר לו לצורכו נ"ט חלקים. אך האמת הוא שגם אותו חלק שנותן להכהן אינה הוצאה, אלא בזה משרה ברכה על כל הנ"ט חלקים שנשארו לו, שיתרבה בהן ברכת ה'. ועל כן אמר שהראשית שהוא לוקח ונותן להכהן, ושמת בטנא, אתה נותן גם זאת בתוך הנ"ט חלקים שנשארו לך, שיתרבה ברכת ה' אצלך, שלא יחסר לך מאומה בזה, אלא אדרבה זו משפיע שפע ברכתו על כל מה שיש לך.

והנה הביכורים שנוטל משדהו התאנה הראשונה, משפיע ברכה להיות ברוך אתה בשדה, ושוב כאשר מכניס תבואתו להגורן, ואז צריך לברכה נוספת חוץ מדרכי הטבע להיות גם ברוך אתה בעיר, שכמה שיקח ממנה לא יחסר לו, כעין שמצינו ביעקב, על כן מוסיף אז ליתן עוד, תרומות ומעשרות, ובוה ממשיך ברכתו גם על הגורן.

ונראה דלכן אנו קורין אותו בשם 'בכורים', וכמו שנאמר (שמות כג-יט) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך, ולא קורין אותו בשם 'ראשית' כמו שנקרא בפרשתנו. על פי מה שביאר הגר"א זצ"ל בהא דהבכור נוטל פי שנים בכל אשר ימצא לו (דברים כא-יז), דוד נרמז בשמו, כי תיבת 'בכר', כל אות שבה מנינה כפול ממנין האות שלפניה באלפא ביתא, ב'

ליחרב, והביכורים עתידין ליפסק, על כן עמד והתקין להתפלל בכל יום, לסדר מתחלה שבחו של מקום ואחר כך יתפלל (ברכות לב.). ועל ידי זה יתבונן יום יום בפסוקי דומרה עוצם טובות ה' אליו, שכל חיותו וטובותיו הכל הוא רק מאתו ית"ש, ורק אליו הוא נושא את נפשו בתפלתו על כל צרכיו, ומזה יבוא להכיר טובות ה' אליו, ולא יהיה כפוי טובה לשלם כביכול רע תחת טוב, וכח התפלה ישנה את האדם שלא ימרה את פי ה', ויהא לו תועלת מתפלתו כמו מהבאת הביכורים.

*

ואנו עומדים לומר סליחות ולבקש רחמים תמיד במוצאי שב"ק, ובמוצאי מנוחה קדמנוך תחלה, הט אונך ממרום יושב תהלה, לשמוע אל הרנה ואת התפלה (פזמון ליום א.). כי האדם שנפגם אמונתו בדה', שאינו מכיר בטובות אלקיו, וחושב שהכל מונח בטבע וכחו ועוצם ידו, תשובתו קשה, כי לא מביין ומרגיש עוצם החטא. ועל זה נאמר כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני (תהלים לח-ה), והיינו שאם העון אינו רק במעשה ידיו, אלא עברו גם ראשו, שמחשבתו נפגם באמונה הטהורה, אז כמשא כבד יכבדו ממני, כי קשה לו להכיר חטאו, ונמנעו ממנו דרכי התשובה, ונשאר בעונותיו עם משא כבד. לא כן אנו שאנחנו מאמינים בני מאמינים, אנו מסדרים תהלות ה' יום יום, ומכירים אנו בגודל חובותינו לעשות רצון קונינו. וגלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך, אלא מי מעכב, שאור שבעיסה ושיעבוד גליות, אין לנו הכחות להתגבר על יצרנו הרעה הכופה אותנו לחטוא, ואנו חוטאים רק במעשה ידינו, אבל עונותינו לא עברו ראשינו, הראש שלנו לא נפגם, על כן אנו באים ומבקשים רחמים וסליחה.

והנה ביום שבת קודש כל אדם מתעצם באמונת אלקי עולם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וביום השביעי שבת וינפש, הוא מעיד כי בעשרה מאמרות נברא העולם בששת ימים, ואי אפשר להיות קיום לכל העולם רק בכח ה' המחיהו כל רגע ורגע, והשגחת ה' על העולם היא היא המקיימה. על כן ממחשבת עדות זו אנו עומדים לחלות את בוראנו, ובמוצאי מנוחה קדמנוך תחלה, ואנו אומרים הט אונך ממרום יושב תהלה, הלא אתה שומע תהלות ישראל העולה מפינו בכל עת ועונה, כי מאמינים בני מאמינים אנחנו, ועונותינו לא עברו את ראשנו, אלא שאור שבעיסה מטריד אותנו, ואנו מלאים חרטות על כל מה שעשינו, והט אונך לשמוע מתחלה אל הרנה, שאנו מכירים גודל טובותיך אלינו, ושוב תשמע גם תפלתנו.

והמרגיל עצמו במדה זו להכיר טובה, לא במהרה הוא חוטא, כי מתבונן שערום יצא מבטן אמו, והיה גברא ערטילאי, וה' המציא לו הונו ומאודו, ואיך יכעיס את בוראו בהכסף ההוא שנתן לו ה', הרי זה מעשה אכזרי ליקח טובתו של חברו ולעשות בזה אליו רעה בחזרה. וכאשר מתבונן על חסד ה' יום יום, שמחזיר נשמה לפגרים מתים, ונותן לו כח בעיניו לראות ובאזניו לשמוע, ולילך ולעשות ולדבר, איך יקח טובות אלו ולמרוד בזה פני ה'. הלא אם אדם היה חולה, ובא אליו רופא מומחה ומרפא אותו חנם, מעולם לא היה ממרה את פיו, כי חייב הוא לו כל ימי חייו. ומכל שכן הבורא עולם, אשר אילו פינו מלא שירה כים אי אפשר לנו להודות גם על אחת מאלף אלפי אלפים ורבבות פעמים הטובות שעושה עמנו תמיד.

ולכן כאשר מביא ביכורים, בת קול מברכתו הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה, והכוונה הלא הבאת ביכורים היום בשביל שאינך כפוי טובה, מדה זו תלוה אותך כל ימי חייך, אשר לא רק בהבאת פרי אדמתך תהיה לך מדת הכרת הטוב, אלא בכל דבר ודבר שאתה עושה תתבונן שלא תמרה בזה את פי ה', ואז לשנה הבאה תשנה להיות איש אחר ממה שאתה כעת. ובת קול מברכתו הבאת ביכורים היום, ואינך כפוי טובה, 'תשנה' לשנה הבאה, אתה בעצמך תשנה להיות אדם אחר במעשיך לשנה הבאה, כי המתעצם במדה זו שוקל כל פעולותיו להיות בהם רק נחת רוח לבוראו. ולכן קורין פרשה זו בסוף השנה, בחודש אלול ימי הרחמים ורצון, ימים של תשובה על כל מה שעבר במשך השנה, שיתבונן במצוה זו, ואז יזכה לברכת הבת קול תשנה לשנה הבאה, לשנות ולעזוב דרכו ולהוסיף כח ואומץ בעשיית מצות ה'.

ובזה יתבאר מה שאמרו במדרש תנחומא (ריש פרשתינו) היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות, זהו שאמר הכתוב (תהלים צה-ו) בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו וכו', צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב, והביכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום, לפי שחביב תפלה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות וכו' ע"כ. ויש להבין השייכות של מצות בכורים לתפלה, שנוכל להשלים בג' תפלות בכל יום, שיהא עולה כאלו קיימנו מצות ביכורים.

אך הכוונה הוא, כי בזמן שבית המקדש היה קיים, בהבאת ביכורים בבית ה' היה האדם מתעורר להתבונן שאין לו להיות כפוי טובה לה'. אך מה נעשה כאשר בית המקדש עתיד

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' עזריאל מנחם ליכטמאן הי"ו לרגל השמחה השוויה במענו בדולת בתו למול פוב	מוה"ר ר' אברהם יעקב פריינד הי"ו לרגל השמחה השוויה במענו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	הרה"ג שמחה אהרן שטראהלי שליט"א פריץ בקהלתנו הק' לרגל השמחה השוויה במענו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	לזכרון נשמתו המהורה של כ"ק מרן רבינו עזריאל יהודה ב"ר יעקב זצוק"ל אב"ד וו"מ דקהלתנו הק' נחלק בשני מרום ביום א' דראש השנה תשנ"ג לפ"ק